

DE STORA SPRÅNGEN

VÄRLDSEKONOMIN | PAUL COCKSHOTT

När Kina gick över till kapitalism började en ny cykel i världsekonomin. Den kan jämföras med tillväxten i 1800-talets Storbritannien. Den brittiska historien kan också få oss att se Kina längre in i 2000-talet. Befolkningsutvecklingen har central betydelse.

Denna artikel granskar Storbritanniens ekonomiska utveckling från slutet av 1800-talet för att bättre förstå hur Kina kommer att utvecklas och hur kapitalismens och globaliseringens framtid ser ut. Historien upprepar sig aldrig exakt i olika länder, men Storbritanniens historia visar effekterna av den demografiska övergången (dvs. från hög till låg nativitet och dödlighet). Samma processer är på gång i Kina, med stora konsekvenser för världskapitalismens utveckling.

1. Storbritannien

I Storbritannien var flytten från land till stad i stort sett fullbordad för hundra år sedan. När proletärbefolkningen stabiliserades och dess status började gå i arv, spred

sig den fackliga organiseringen och strejker blev vanligare. Det blev svårare för arbetsgivarna att öka arbetsstyrkan med de gamla lönenivåerna. Denna process var redan i full gång under "la belle époque" strax före första världskriget, som var en tid då allmänna fackföreningar spreds snabbt. Tidigare fackföreningar hade varit hantverksba-

En klass

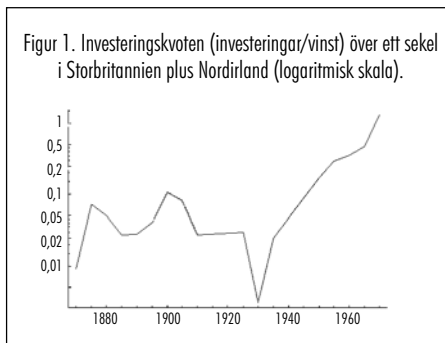
En klass av rentier utvecklade sig i Storbritannien. Bild: Horace W. Nichols (1912).

serade och organiserat utbildad arbetskraft. Det visade sig nu möjligt att organisera arbetarklassens stora massa, inte blott en aristokrati av yrkesutbildade hantverkare.

Den dynamiska växelverkan mellan banker och industrikapital polariserade kapitalet, och en klass av rentier utkristalliserade sig. I slutet av den viktorska eran

hade denna process gått långt. En kapitalistklass vars farföräldrar som järnverksdirektörer och bomullsfabrikanter hade varit den industriella revolutionens pionjärer, hade förvandlats till en rentierklass. Där sparsamhet och ackumulation hade varit deras motto, efterapade de nu alltmåra livsstilen hos sina forna politiska fiender,

den jordägande aristokratin. Förmögenheter spenderades på storstilade bostäder på landet och på följn av tjänstefolk. När så mycket gick till lyxkonsumtion blev mindre kvar till investeringar. Den senviktorska i investeringskvoten var låg. I typfallet återinvesteras mindre än 15 procent av profiten i nya anläggningar och i utrustning i Storbritannien (se figur 1). En annan faktor

som dämpade den inhemska ackumulationen var investeringar bortom haven inom imperiet eller i halvkoloniala länder som Argentina. Brittiska rentier var likgiltiga för var någonstans de investerade, varför 15 procent är en underskattning av deras totala kapitalackumulering.

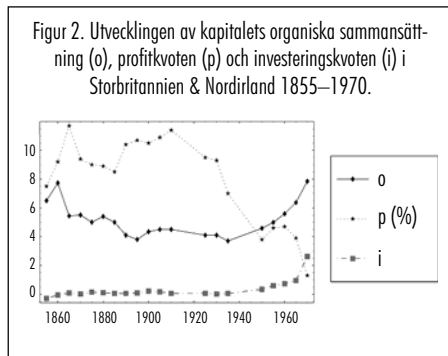
Imperiet gav de brittiska rentiererna en möjlighet att kringgå den demografiska övergången i hemlandet. Nya befolkningsgrupper fördes in i penningekonomin – se faktaruta! Drottningens afrikanska undersåtar kunde utsugas än mer hänsynslöst än dem hemmavid. Genom att investera bortom haven hellre än på hemmaplan höll man nere det brittiska kapitalets organiska sammansättning (se figur 2). Detta förbyggde den huvudmekanism som Marx hade förutsett skulle få profitkvoten att falla. Imperiet tillät även en mera intensiv uttagning av den inhemska arbetarklassen fastän levnadsstandarden steg.

Kanada, Australien, Nya Zeeland och Argentina stod för billigt spannmål, kött, smör och ull. Västafrika gav matolja, kakao och kola. Att produkter från det mindre produktiva brittiska jordbruket ersattes av leverantörer från imperiet, minskade det antal arbetstimmar per vecka som krävdes för att försörja den genomsnittliga brittiska arbetarklassfamiljen med livsmedel. Följaktligen representerade den lön som krävdes för att vidmakthålla eller till och med öka levnadsstandarden färre arbetstimmar. 1875 kunde en genomsnittlig arbetarlön för en 10 timmars arbetsdag köpa produkten av 4

Brittisk valutapolitik i Afrika

Det grundläggande ömsesidiga beroendet mellan pengar och stat är särskilt klar i kolonialväldenas historia. När de skulle erövra Afrika, ställdes européerna inför problemet att ”om naturushållningen förmådde försörja befolkningen helt, skulle inte koloniundersåtarna behöva bjuda ut sin arbetskraft till försäljning. Kolonialregeringarna behövde därför alternativa medel för att övertyga befolkningen att lönearbeta. Den historiska dokumentationen visar klart att en väldigt viktig metod för att åstadkomma detta var att lägga

på en skatt och att kräva att denna skatteplikt reglerades i den koloniala valutatan. Denna metod hade fördelen att inte blott tvinga folk att lönearbeta, utan även att skapa ett värde för kolonialvalutan och monetarisera kolonin. Dessutom kunde denna metod användas för att tvinga befolkningen att odla kommersiella grödor för avsalu. Vad befolkningen kunde göra för att skaffa sig valutatan bestämdes helt och hållet av kolonialregeringen, eftersom den var den enda källan till den koloniala valutatan.” (Forstater 2003)

timmar och 40 minuters arbete. 1910 kunde lönen för 10 timmar köpa produkten av 4 timmar och 5 minuters arbete. Skillnaden på 35 minuter hade överförts till kapitalinkomst.

Tack vare imperiet förblev de senviktoriaiska och edwardianska profitnivåerna höga genom hela den demografiska övergången. Denna ekonomiska framgång hade ett högt socialt och ekonomiskt pris. Från och med 1890-talet ökade rivaliteten mellan de ledande europeiska industrinationerna: Storbritannien, Frankrike och Tyskland. Denna rivalitet gällde inte bara handeln, utan också kontrollen av de afrikanska kolonierna. Den kapprustning som följde kulminerade i första världskriget.

Storbritannien steg fram som krigets segrarmakt. Ärkerivalerna Ryssland och Tyskland var förnedrade, deras militära och ekonomiska makt i spillror. Georg V satt fortfarande på tronen som imperiets konung, medan hans likar Wilhelm och Nikolaj miste tronen eller livet. Men det förkrigstida välståndet hade gått förlorat. Keynes (1920) beskrev i hur hög omfattning kriget hade brutit sönder det handelsnätverk på vilket detta välstånd hade vilat, och förutsåg de allvarliga konsekvenserna av de överdrivna skadeståndskraven för de besegrade makterna.

Efter kriget utbröt en intensiv strid mellan finansiella och industriella intressen i Storbritannien. Rentierintressena hade för-

svagats av att tillgångar i kolonierna gått till att finansiera kriget. De var angelägna att återställa sin internationella ställning genom att skriva upp pundet. Under kriget hade pundet devalverats och konvertibiliteten till guld upphävts. Rentierintresset förträdades av chefen för Bank of England, Montague Norman, som var fast besluten att återupprätta guldmyntfoten.

Vi har i annat sammanhang argumenterat för att pengar är en till sin natur politisk institution, ett utflöde av statens förvandling av skatter i form av arbetstribut till symboliska skatter i form av mynt. Den metallistiska skolan bland ekonomer betonade i stället behovet av att backa upp pengar med guld eller silver. Denna teoretiska doktrin maskerade ett verkligt ekonomiskt intresse – det hos kreditorer i allmänhet och banker i synnerhet. Vi har hävdatt att räntan bestäms av förhållandet mellan bankernas skulder och valutareserven. Om statens valutareserv hålls att växa sakta i förhållande till summan av banksättningar, blir räntorna höga och banker och rentier lägger beslag på en större andel av den totala profiten. Om staten trycker upp mera pengar ökar bankernas reserver och räntorna faller.

Genom 1844 års banklag hade Bank of England förbjudits att trycka sedlar snabbare än guldreservens tillväxt. De kommersiella bankerna höll Bank of Englands sedlar och insättningar som sina egna reserver. Sålunda begränsade banklagen banksystemets totala reserver. Detta tenderade att hålla räntorna på en högre nivå än vad som annars skulle ha varit fallet. Under kriget hade banklagen upphävts, och pundet upphört att vara konvertibelt till guld hos Bank of England. Ekonomi och politik under mellankrigstiden dominerades av kampen om guldmyntfoten. Churchills försök att återställa länken till guld ledde oundvikligen¹ till såväl recession som ökad klasskamp. 1926 års generalstrejk var en direkt följd av detta.

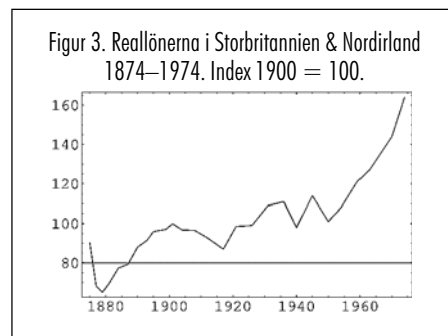
Om pundets värde höjdes skulle priserna tvingas ned. Om industrikapitalet skulle förbli lönsamt trots höjda räntor och fallande priser, måste lönerna sänkas. Gruvarbetarna strejkade för att stå dessa lönesänkningar emot. TUC, brittiska LO, kallade till generalstrejk i solidaritet. När ett räddhågat TUC backade inför Churchills motstånd och när gruvarbetarna till sist förlorade, skedde en stor förändring i den andel av nationalinkomsterna som gick till profiler. Mellan 1924 och 1930 ökade mervärdeskvoten från 113 till 145 procent. Deflation och höga räntor i förening krossade ackumuleringen (se figur 1).

Det brittiska rentierintresset mötte sin nemesis i den tyska nationalsocialismen till vars födelse dess utkrävda krigsskadestånd bidragit. Ett än längre och kostsammare krig ledde till slutet för imperiet. 1945 valdes en socialistisk regering med Indiens frigörelse och ett starkt progressivt skattesystem på sitt program. En stor andel av de privata tillgångarna i kolonierna hade rekvirerats av staten under kriget för att finansiera importen från USA. Följaktligen var det inte längre möjligt för landet att täcka sitt handelsunderskott med profiler hemförda från kolonierna. Statens ekonomiska politik inriktades framför allt på att återställa industriproduktionen, samtidigt som City of Londons intressen hamnade mycket längre ned på prioriteringslistan än förr. Pundets medvetna devalvering gentemot dollarn, en snabbare tillväxt av statens monetära bas och en medveten politik för att stimulera industriinvesteringar förvandlade den ekonomiska utvecklingen. Som figur 1 visar steg ackumulationskvoten till tidigare oanade höjder. Under ett trettio-tal år från 1945 hade staten en medveten politik för full sysselsättning och ansträngde sig att stimulera efterfrågan och investeringar så snart arbetslösheten hotade att öka.

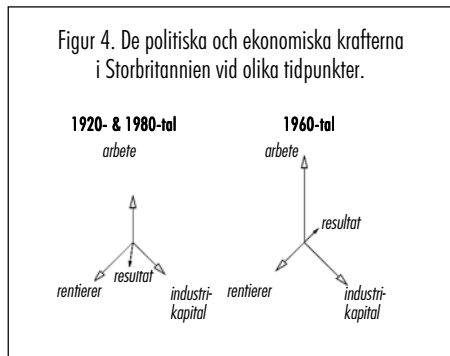
Vi kan se arbete, industrikapital och ren-

tiersintresset som tre vektorer som pekar i olika riktningar, se figur 4. Under 1950- och 60-talen dominerade den kombinerade effekten av arbete och industrikapital. Även en konservativ ledare som Macmillan var, på grund av sin bakgrund i det industriella Nordengland och sina minnen av depressionen, mera sympatisk inställd till axeln arbete/industri än till finans. Konservativa och labourregeringar fortsatte att upprätthålla valutaregleringar som förhindrade kapitalutflöde.

Eftersom det inte fanns några större reserver av jordbruksbefolkning kvar – bortsett från en obetydlig migration från Irland – medförde den snabba kapitalackumuleringen i kombination med arbetarbefolkningens mycket lägre tillväxttakt, samhälleliga förhållanden som gynnade arbetarklassen. Fackföreningarna stärktes kraftigt och

förmådde hämta hem bestående reallöneökningar. Figur 3 visar hur den snabba löneökningen under dessa 30 år är utan jämförelse med det som hade föregått. Om vi jämför figurerna 3 och 1 ser vi att reallöneökningen nästan exakt följer ökningen i ackumulationskvoten. Snabb ackumulation ökade efterfrågan på arbetskraft och höjde också arbetsproduktiviteten, en kombination som starkt gynnade militant trade-unionism. Den höjde också kvoten kapital/arbete vilken, enligt Marx' lag om profitkvotens fallande tendens, får profiterna att falla (se figur 2).

I Storbritannien fördröjdes effekterna av den demografiska övergången i ett halvsekel, under vilket imperiet och imperialistiska krig höll tillbaka den inhemska kapitalackumuleringen. När dessa bromsklossar försvann, gjorde sig lagen om profitkvotens fallande tendens åter gällande.

I slutet av 1970-talet hade den fallande profitkvoten skapat en allmän ekonomisk och social kris. Stora delar av industrin var bankrutt, och flera storföretag (Rolls Royce, British Leyland, stål- och varvsindustrin) fick nationaliseras för att hålla igång produktionen. 1973 var kapitalackumuleringen 400 procent av profiterna. Profiterna var så låga att ackumuleringen till stora delar byggde på statsfinansierade investeringar och på lån till en ränta som på grund av inflationen reellt var negativ. Det kapita-

listiska produktionssystemet hade nått sina inre gränser, och Storbritannien gick i sömnen mot en socialistisk ekonomi. Den gamla modellen med kapitalackumulering finansierad av rentier via aktiemarknaden hade upphört att fungera. En politiskt styrd ackumulationsprocess finansierad via skatten hade ersatt den.

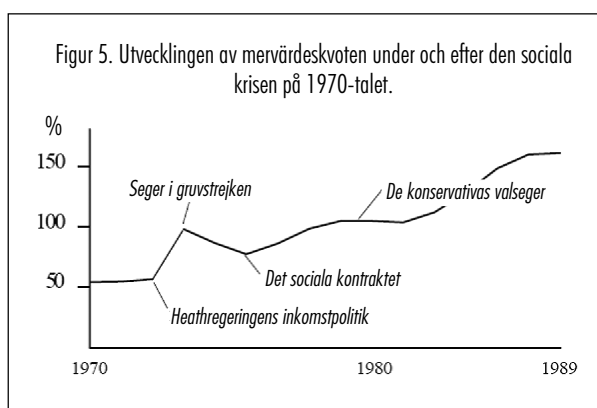
Det är slutpunkten i kapitalistisk utveckling när väl den arbetande befolkningens tillväxt stagnerar.

Givetvis vet vi att dagens Storbritannien är helt annorlunda. I och med valet av en konservativ regering 1979 inleddes ett beslutsamt försök av de besuttna att vända denna process. Penningpolitik som hade varit i vanrykte sedan trettioalet återinfördes. Räntorna steg kraftigt och stora delar av industrin gick omkull. Arbetslöshet välkomnades för att försvaga arbetarnas makt. Antifackliga lagar försvagade ytterligare arbetarnas förhandlingsposition. Den sammantagna effekten var att mervärdeskvoten steg, kapitalets organiska sammansättning föll och profitkvoten ökade (figur 5). Varför lyckades dessa åtgärder rubba balansen mellan sociala och politiska krafter i det brittiska samhället?

Det finns några nyckelförklaringar:

1. Den globala tillgången på arbetskraft.
2. Upptäckten av olja i Nordsjön.
3. Liberaliseringen av internationella kapitalrörelser.

Global tillgång på arbetskraft. Medan tillgången på arbetskraft nått sina gränser i Storbritannien, och liknande demografiska övergångar ägde rum i de andra stora ekonomierna i Västeuropa, gällde detsamma inte i Asien. Östasien hade stora arbetskraftsreserver. Men dessa reserver kunde inte effektivt nyttjas av europeiska företag. Kina var totalt stängt för västliga

investeringar. Sydostasien lockade inte till investeringar på grund av krigen som hade pågått från den japanska invasionen fram till slutet av 1970-talet. Kommunistiska uppror i Malaysia varade till slutet av 1950-talet, konflikten mellan Storbritannien och Indonesien varade till slutet av 1960-talet. Sydkorea och Japan var trots sin kapitalistiska karaktär fientliga till europeiska investeringar. Blott den återstående kronkolonin Hongkong stod öppen.

Under 1980-talet skedde stora förändringar. Den kinesiska regeringen blev prokapitalistisk. Krigen i Sydostasien tog slut. Det blev till sist möjligt att flytta tillverkning från Storbritannien, och senare från andra europeiska länder, till Fjärran östern.

Nordsjöoljan. Storbritannien förde under perioden 1945 till 1980-talet en ständig kamp för att bibehålla en positiv handelsbalans. Regeringarna var tvungna att ägna stor uppmärksamhet åt att befrämja industriproduktionen, eftersom exportindustrins roll var fundamental. Upptäckten av inhemska oljekällor förändrade betalningsbalansen. Regeringen kunde betrakta nedgången för nyckelindustrier med relativt jämnmod. Deras export behövdes inte längre.

Ett oljedrivet handelsöverskott tillät City of London att än en gång bygga upp sina investeringar bortom haven. Den började få ett mycket större inflytande i utformandet av den ekonomiska politiken. City hade också indirekt kontroll över delar av oljeöverskottet från Gulfstaternas producenter vilka, i avsaknad av en egen avancerad finansiell infrastruktur, placerade medel i London.

Kapitalrörelser. Citys lobbyverksamhet ledde till avskaffandet av Storbritanniens kontroll över valutarörelser över gränsen. Från 80-talet inledde brittiska regeringar en internationell diplomatisk kampanj för att få andra länder att följa efter. Kapitalet kunde fritt förflyttas till de nya arbetskraftsreserverna.

Under dessa förhållanden blev industrin och industriarbetarklassen i praktiken överflödiga. Citys finansiella institutioner blev å andra sidan till och med viktigare och mera inflytelserika än under imperiets storhetstid.

2. Kina

Den stora händelsen i dagens världssystem är Kinas och Indiens inträde som fullfjädrade kapitalistiska ekonomier. I dessa länder ser vi samma slags snabba exponentiella tillväxt som fyllde kontinentaleuropeiska observatörer av Storbritannien med häpnad under tidigt 1800-tal. Detta är ekonomier som är inne i en tonårig tillväxtspurt. De är ekonomier fria från demografisk begränsning.

Antag att vi har ett ”typiskt” kinesiskt företag. Antag att företaget gör 10 procents profit på omsättningen. Antag att hälften av profiten konsumeras av ägaren och den andra hälften går till investeringar i företaget. Då ska i idealfallet företaget kunna växa med 5 procent per år. Den kapitalistiska sektorn i en ekonomi kan uppvisa en ut hållig tillväxt av denna storleksordning i några årtionden. När det typiska företaget växer, ökar det antalet anställda, köper in ytterligare råmateriel och större fastigheter. Låt oss anta att antalet sysselsatta arbetare ökar i takt med omsättningen på 5 procent. Om något ökar med 5 procent per år innebär det i runda tal en fördubbling vart 14:e år. Antag att det 1990 var 200 miljoner anställda i kinesiska företag, 2004 skulle antalet då vara uppe i 400 miljoner.

Det är uppenbart att även i världens mest folkrika land kan detta slags tillväxttakt inte fortsätta länge till. En så snabb tillväxt i sysselsättningen är beroende av en överskottsbefolkning som kan sugas in från jordbruket. Historiskt har bondebefolkningar haft de relativt höga födelsetal som krävs för att överleva trots hög barnadödlighet. Den första fasen av Kinas modernisering, under Maos kommunistiska regering,

Tabell 1. Stigande livslängd i Kina 1955–2005.

År	1955	1960	1970	1980	1990	2000	2005
Förväntad livslängd vid födseln	40,8	44,6	59,6	65,3	67,1	69,7	71,0

åtföljdes av åtgärder för att förbättra folkhälsan: "barfotadoktorer", vaccinationskampanjer, åtgärder för att bekämpa insektsburna sjukdomar, förbättrad tillgång till rent vatten. Detta medförde en kraftig förbättring i spädbarnsöverlevnaden och i ökad förväntad livslängd (se tabell 1).

Det skapade en enorm överskottsbefolkning som var möjlig att sysselsätta i industrin (se tabell 2). Under Maos regering hade politiken varit att använda detta befolkningsöverskott i gemensamt ägda agroindustriella komplex på landsbygden, de s.k. folkkommunerna. De drevs efter socialistiska i stället för kapitalistiska linjer, med medlemmar som betalades i "arbetspoäng" för utfört arbete, i stället för med pengar.

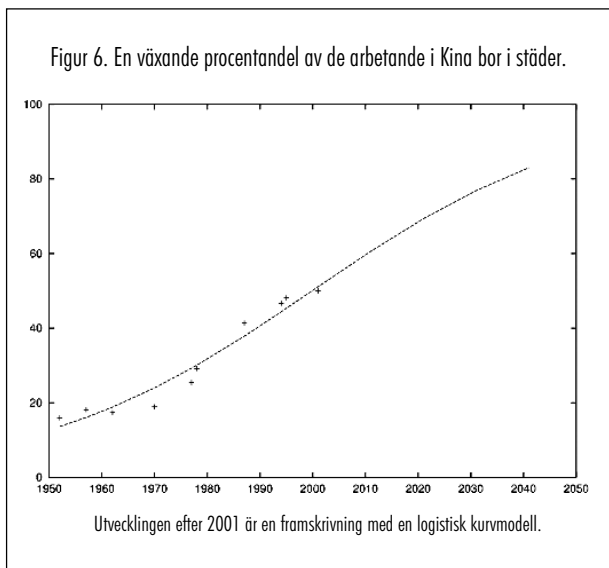
Under efterföljande regeringar upplöstes kommunerna, det skedde en omfattande flyttning till städerna och överskottsbefolkningen sögs upp i en expanderande kapitalistisk sektor. När folk flyttar in i städerna och blir lönearbetare i stället för bönder förändras familjestrukturen. Familjen är

inte längre en produktionsenhet där barn utgör extra arbetskraft. Industrisamhället kräver att barnen går i skola och blir finansiellt underhållna av föräldrarna. Efter någon eller några generationer medför detta att arbetarklassfamiljerna är mindre, befolkningstillväxten bromsar upp och inflyttningen till städerna minskar i betydelse. Tabell 2 och figur 6 visar hur denna process utvecklas i Kina. Den demografiska övergången har snabbats på av ettbarnspolitikerna, men tidigare kapitalistiska samhällen genomgick en parallell demografisk övergång. Lägga märke till hur i Kina andelen av befolkningen i arbetsför ålder kulminerar under nästa årtionde. Inflyttningen till städerna kommer fortsätta in i mitten av nästa sekel, men det bör samtidigt sägas att ett lands urbaniseringsgrad bara är ett närmevärde för graden av proletarisering. En del av landsbygdsbefolkningen i Kina är sysselsatt i byföretag såsom beskrivits t.ex. av Pau och Part (1998). 2002 var av 489 miljoner sysselsatta på landsbygden 132

miljoner sysselsatta i byföretag. Dessa företag är efterföljare till folkkommunernas industriella delar och är alltjämt kollektivt ägda. Denna del av landsbygdspopulationen är inte tillgänglig för den kapitalistiska ekonomin, så denna

Tabell 2. De yngsta blir färre, de äldre allt fler i Kina.

Åldersgrupp	1950	1995	2010	2025	2050
Totalt (milj)	556,7	1226,7	1380,5	1488,1	1484,4
0–4	76,2	103,7	92,7	86,3	78,1
5–19	165,0	319,6	290,4	278,1	245,6
20–49	228,4	594,7	665,0	597,9	529,7
50+	87,1	208,8	332,4	525,8	631,0

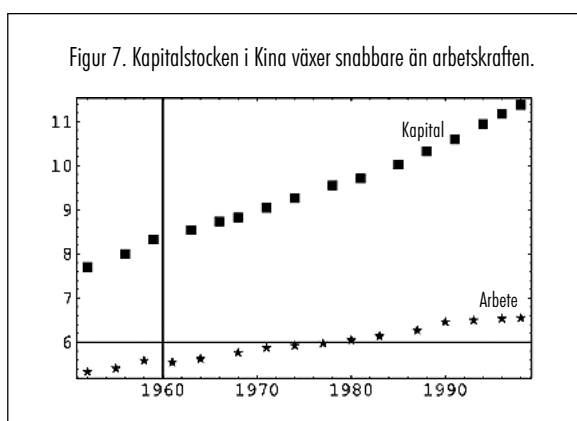
figur underskattar i vilken grad arbetskraftsreserven har förbrukats. 2004 var fortfarande ca 324 miljoner kineser eller 50 procent av arbetskraften lantbrukare; 2004 hade den andelen fallit till 47 procent. Om övergången från jordbruk till industri fortsätter i denna takt, och andelen i arbetsförålder kulminerar allra senast 2025, kommer de latenta arbetskraftsreserverna i Kina vara i stort sett uttömda inom 20 år.

Den långsiktiga profitkvoten i en ekonomi bestäms av förhållandet mellan tillväxthastigheten för tillgången på arbetskraft respektive för kapitalstocken. Data för kapitalstocken ges inte i China Statistical Yearbook, men kan skattas från publicerade data för investeringarna. Li (2003) har beräknat tidsserier för relativ tillväxttakt för kapitalstocken och arbetskraften i Kina fram till 1998. Figur 7 redovisar hans data på en logaritmisk skala för att visa de relativa

tillväxttakterna för de två variablerna. Där framgår att tillväxttakten för kapitalstocken var högre än för tillgången på arbetskraft².

Efter 1998 har kapitalbildningshastigheten accelererat. 1998 gick 37 procent av BNP till kapitalinvesteringar, 2004 hade den siffran stigit till 44 procent. Under de första fyra månaderna av 2006 investerades 1800 miljarder yuan, att jämföra med totalvärdet för industriproduktionen på 2461 miljarder yuan för samma period. Således en investeringskvot på extraordinära 73 procent. Industriproduktionens tillväxt-

takt var 17 procent. Detta är med alla mått mätt en häpnadsväckande tillväxttakt, men en minskande avkastning på kapitalet är uppenbar. Under en femtonårsperiod fram till 2004 ökade kapitalbildningen med en faktor 10,1 medan nationalinkomsten ökade med en faktor 8,2. Högre investeringstakt medförde inte en motsvarande hög tillväxttakt i produktionsvärdet. För att vidmakthålla 2006 års tillväxttakt på 17 procent behövde kapitalinvesteringarna årligen

öka med 30 procent. Kinas kapitalbildningshastighet kan inte öka mycket till. Kinas snabba tillväxt bekräftar för övrigt Kaleckis tes att investeringar är självfinansierande. I takt med att investeringstakten steg så steg också profiterna som krävdes för att finansiera dem. Betydelsen av utländskt kapital och av statsbidrag har minskat.

I takt med att Kina uttömmar sina tillgångar på arbetskraft från bönderna, kan dagens utbredda men relativt isolerade arbetarmilitans förväntas sammanflyta till en kraftfull fackföreningsrörelse. Real-lönerna har redan stigit snabbt, och så kommer det fortsätta. Den väldigt stora mängd profit som ackumuleras kommer att pressa ner avkastningskvoten på kapitalet. Den profitmarginal som attraherar kapital från Europa till Kina blir då mindre utpräglad. Ställda inför minskande vinstmarginaler på hemmaplan kommer kinesiska företag söka investeringsmöjligheter utomlands under det kommande årtiondet. Kinas uppköp av IBM:s pc-division och av resterna av den brittiska bilindustrin är tidiga förbud. Kinas handelsöverskott innebär att det redan har förutsättningar att bli en betydande kapitalexportör. Den process som ägde rum i Storbritannien på 1880-talet eller i Japan från 1980-talet och framåt, när dessa länders arbetskraftsreserver var förbrukade, visar vad som är att förvänta.

Den kritiska skillnaden mellan respektive kapitalexportörer är deras storlek. Japan var större än Storbritannien, Kina är en tiopotens större än Japan. När det försöker att bli en stor kapitalexportör är de återstående underutvecklade delarna av världen som kan absorbera detta kapital förhållandevis små. Kina kommer förstås att exportera kapital till Afrika – och kommer troligen att dominera det lika mycket som en gång Europa. Sydamerika kommer också att bli en destination. Liksom var fallet med den europeiska imperialismen för ett århundrade sedan, kommer denna kapitalexport till en

Vad är kapitalexport?

Vad innebär det att ett land är en kapitalexportör? Till en del är föreställningen om kapitalexport bara begreppsförvirring. Det är en lek med ord som associerar begreppet varuexport med något annat – införskaftet av kapitaltillgångar i ett annat land. Under vissa omständigheter sammanfaller kapital-”export” och varuexport i tiden. Se på Japan under 80- och 90-talen. Landet fick ett stort överskott i handelsbalansen genom att exportera bilar och elektronikprodukter till USA. Dollaröverskottet som japanska företag byggde upp tillät dem att investera i fabriker i USA och att köpa upp USA-företag. Japans handelsöverskott gentemot USA är en del av det mervärde som de japanska arbetarna producerat – värde som de producerar men inte konsumerar med en del av sina reallöner. De produktiva tillgångar som japanska företag skaffat sig i USA är kapitaliseringen av detta exporterade värde.

Det senviktorianska Storbritannien brukar också kallas för kapitalexportör. Men i motsats till Japan ett århundrade senare hade det en nästan konstant handelsunderskott, vilket indikerar att det var en nettokonsument av mervärde. Trots detta fortsatte brittiska rentier att bygga upp sina kapitalportföljer på andra sidan haven. Storbritanniens handelsunderskott finansierades genom hemtagningen av profiter från dessa investeringar. För att dessa investeringar skulle fortsätta att växa, räckte det att låta bli att ta hem hela profiten. Flödet av profiter från imperiet fram och tillbaka till City of London fick återflödet att se ut som ”kapitalexport” fastän det bara var en återinvestering av överskott producerat i utlandet.

början fokusera på produktion av råvaror som behövs för att försörja den kinesiska industrin. Textilier, kläder och leksaker följer efter.

Sedan 1980-talet har hotet om att jobben flyttar till Kina hängt över europeiska och amerikanska fackföreningar. På 2020-talet kommer kinesiska fackföreningar vara mindre skrämde av hot om jobbflytt till Afrika. Jämfört med Asien är Afrikas arbetskraftsreserv måttlig. Arbetarrörelsens internationella svaghet sedan 80-talet härrör från ett överflöd av arbetskraft på världsmarknaden. Kinas kolossala kapitalackumulering håller snabbt på att kasta om den balansen. Kapital, inte arbetskraft, kommer snart att finnas i överskott. De processer som ledde till den sociala krisen i Europa på 1970-talet kommer ett halvt århundrade senare upprepas runtom i Asien. Lönernas andel av nationalinkomsten kommer tendera att öka. Avkastningen på kapitalet kommer att falla.

Ett fall i profiterna jämfört med räntenivån framkallar en polarisering av kapitalet i kreditgivande och kredittagande företag. En del av företagen pressas till bankrott. Om tillräckligt många kommer på obestånd blir det en omfattande recession.

Kina leds av ett kommunistparti. Det är ett kommunistiskt parti som tillåter en storskalig kapitalistisk utveckling och vars ledande medlemmar är nära kopplade till kapitalistisk affärsverksamhet. Men det är också ett kommunistparti som levererat en uthållig tillväxt i löner och sysselsättning. Det har inte varit någon recession sedan det lämnade maoismen och vände sig mot marknaden. En stor recession likt den i USA på 1930-talet vore politisk dynamit. För att förhindra den skulle Kinas centralbank tvingas hålla nere räntorna.

Den japanska erfarenheten påvisar de slutliga gränserna för den vägen. Företag vars skulder annars skulle ha medfört kollaps förblir i verksamhet. Dåliga eller ej

återhämtbara lån har kommit att dominera de japanska bankernas balansräkningar. Samma sak kommer att hända i Kina. Staten kommer, såsom skedde i Storbritannien, tvingas nationalisera eller, i det kinesiska fallet, åternationalisera, ledande industrier.

När lönenivåerna inte längre hålls nere av konkurrens från inflyttande bönder kommer man att få se den typ av löneinflation som var typisk för västvärlden under 1970-talet. Tillbaka på 1800-talet reglerades brittiska lönenivåer av cykliska recessioner. Varje recession drev ned lönerna vilka sedan steg igen under högkonjunkturen. Men detta var ett väldigt klassuppdelat samhälle; ett där arbetarklassen inte hade rösträtten. Med allmän rösträtt gav svåra recessioner möjligheter för dem som lovade motåtgärder. Tänk på Roosevelt och Hitler. Alternativet till recession är politisk reglering av lönerna. Många europeiska ekonomier experimenterade med pris- och inkomspolitik under 60- till 70-talen. Staten satte ett tak för löneökningstakten och reglerade i vissa fall priset på nödvändighetsvaror. Syftet var att öka den andel av nationalinkomsten som gick till profiter.

Sådana medel att styra inkomsterna är höggradigt politiska. De införs bara på grund av arbetarrörelsens reella ekonomiska makt. De kan endast rättfärdigas genom att appellera till rättvisa och social sammanhållning. Inkomster av profit, vilka under oreglerad kapitalism framträder som en naturlig belöning för risktagande eller företagsamhet, framstår som omvänt relaterade till lönerna. De fördelningsrelationer vilka utgör det kapitalistiska samhällets grundval exponeras på den politiska nivån. Detta skapar politiska krav på beskattning eller reglering av profitinkomsterna. Det enda sociala rättfärdigandet för profiten är dess roll i finansieringen av investeringar. Om, som i dagens Kina, profiterna förknippas med snabb ekonomisk tillväxt och allmänt stigande löner, kommer deras legitimitet åt-

När det blir brist på arbetskraft kommer motsättningarna i Kinas ekonomi att tillta.

minstone motvilligt accepteras av majoriteten. Om företagen slutar att investera, samtidigt som lönerna regleras av staten, kommer kapitalismens politiska förtroendekapital börja sina. När dagens cykel av global ekonomisk tillväxt, den cykel som inleddes med öppnandet av Kina, går mot sitt slut, kommer den kapitalistiska sociala ordningen möta en ekonomisk och social kris i global skala. Frågan om alternativa sätt att reglera ekonomin, alternativ som varit bortglömda sedan Sovjetunionens fall, måste då ställas. ☞

Paul Cockshott är ekonom och datalog i Glasgow. På svenska har han givit ut Planhushållning och direkt demokrati (Manifest förlag, 2002) tillsammans med Allin Cottrell. Ovanstående artikel, som vi översatt med författarens tillstånd, är nyskriven. Översättning från engelska: Ola Inghe

NOTER

1. Vilket Keynes (1925) visade.
2. Lis data ger vad Marx kallade "kapitalmassan" sys-

selsatta per arbetare eftersom kapitalet mäts i konstanta priser i 1978 års penningvärde. Denna tillväxt i kapitalmassan behöver inte nödvändigtvis peka på en ökning i kapitalets organiska sammansättning, eftersom mängden kapital som investeras i löner kan ha ökat i motsvarande grad.

REFERENSER

- Forstater, M, 2003, Taxation: A secret of colonial capitalist (so-called) primitive accumulation, *Technical Report 25*, Center for Full Employment and Price Stability.
- Keynes, J. M, 1920, *The Economic Consequences of the Peace*, Harcourt Brace and Howe.
- Keynes, J. M, 1925, *The economic consequences of Mr Churchill*, Hogarth Press.
- Li, K.-W, 2003, China's Capital and Productivity Measurement, *Technical Report 851*, Economic Growth Center, Yale, P.O. Box 208269 New Haven, CT 06520-8269.
- Michaelson, G., Cockshott, W. P. and Cottrell, A. F, 1995, Testing Marx: some new results from UK data, *Capital and Class* s. 103–129.
- Pan, S. and Park, A, 1998, Collective ownership and privatization of china's village enterprises, *William Davidson Institute Working Papers Series 141*, William Davidson Institute at the University of Michigan Stephen M. Ros Business School. Tillgänglig på <http://ideas.repec.org/p/wdi/papers/1998-14.html>.